

סוגיות מוניציפאליות-דיני הבית המשותף והישובים הקטנים

יסודות הדין בסוגיות מוניציפאליות

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ז עמוד ב

מתני'. כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר; רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל החצרות ראויות לבית שער. כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריה; רשב"ג אומר: לא כל העיירות ראויות לחומה. כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר? י"ב חדש. קנה בה בית דירה - הרי הוא כאנשי העיר מיד.

רמב"ם הלכות שכנים פרק ה הלכה א

חצר השותפין כל אחד מהן כופה את חברו לעשות בה בית שער ודלת וכן כל הדברים שהחצר צריכה להם צורך גדול, או דברים שנהגו בני המדינה לעשותם, אבל שאר הדברים כגון ציור וכיור וכיצא בו אינו כופהו, עשה אחד מהן מעצמו אם גילה השני דעתו שנוח לו במה שעשה חברו מגלגלין עליו את הכל ונותן חלקו בהוצאה.

רמב"ם הלכות שכנים פרק ו הלכה א

כופין בני העיר זה את זה לעשות חומה דלתים ובריה לעיר ולבנות להן בית הכנסת ולקנות ס"ת ונביאים וכתובים כדי שיקרא בהן כל מי שירצה לקרות מן הצבור.

הליכה אחר רבים בדברים שהתנו עליהם מתחילה ובדברים שלא התנו עליהם מתחילה

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ח עמוד ב

ורשאיני בני העיר להתנות על המדות ועל השערים, ועל שכר פועלים, ולהסיע על קיצתן.

מרדכי מסכת בבא בתרא פרק השותפין [רמז תסד]

[דף ח ע"ב] [רמז תפ] רשאיני בני העיר להסיע על קיצתן פר"ת שנעשית [הקיצות] מדעת כל טובי העיר (מדעתן או מחמתן) וטובי העיר הוו כחבר עיר וכל כמיניה ופירש ר"ם הטעם דטובי העיר הוי בעירם למה שהובררו כמו גדולי הדור בכל מקום כמו שגדולי הדור הפקדום היה הפקר בכל מקום דמיגדר מילתא ותקנתא כך [טובי העיר] היה הפקדום הפקר (*ואני) [*וה"ר] מרדכי מצא בשם ר"ת רשאיני בני העיר להסיע על קיצתן האי רשאיני אלהסיע קאי פ"י היכא דכבר התנו ביניהם אבל אם לא התנו מתחלה אין כח בבני העיר להכריח אחד מבני עירם למה שירצו ודקאמר הפקר ב"ד הפקר כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי דאלימי הוו לאפקועי ממונא כדאיתא פרק השולח והא דאמר' ובאת אל הכהנים וכי תעלה על דעתך וכו' היינו שבכל זמן שבדורם אין גדול כמותו אבל אם יש בדורם גדול כמותו אין בידינו להפקיע ממון:

חידושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף לו עמוד ב

כתוב בשם הרב רבינו יונה ז"ל ושמעינן מהכא דכשמחרימין חרמות בבית הכנסת אם רוב הצבור שם חייבין האחרים לקבל עליהם, ואם לאו אין חייבין לקבל עליהם, אלא אם כן יש שם גדול בין כולם לקבל נדוי וחרם שנדה והחרים, ותקנה וגזרה וחרם דין אחד יש להם כדכתיב במארה אתם נארים וכדפירש רש"י ז"ל, וכן היה אומר מורי הרב ז"ל דכל תקנה שרוב הצבור והוא החשוב במנין ובחכמה הסכימו בה, אף על פי שהמיעוט עומדין וצווחין הרי הם חייבין במה שהסכימו הרוב, ובלבד שיהא נראה לרוב ההוא דיש בגזרה ההיא תקנה לצבור מתקנין כן על הכל בשוה, ואם יש בעיר חבר עיר צריכין לעשות כן מדעתו ואם לאו אין במעשיהם כלום כדאיתא בפ"ק דבבא בתרא (ט' א').

רמ"א חושן משפט הלכות דיינים סימן ב

וכן נוהגין בכל מקום שטובי העיר בעירן כב"ד הגדול, מכין ועונשין, והפקרן הפקר כפי המנהג; אעפ"י שיש חולקין וס"ל דאין כח ביד טובי העיר באלה, רק להכריח הצבור במה שהיה מנהג מקדם או שקבלו עליהם מדעת כולם, אבל אינן רשאים לשנות דבר במידי דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי, או להפקיע ממון שלא מדעת כולם (מרדכי פ' הגוזל בתרא), מכל מקום הולכין אחר מנהג העיר; וכל שכן אם קבלום עליהם לכל דבר, כן נ"ל

ביאור הגר"א חושן משפט סימן ב

וכן נוהגין כו. אף על פי שיש חולקין. שם לפי הפירוש אם להסיע כו' הוא ענין בפ"ע או קאי למעלה להתנות ולהסיע שעד שהתנו מדעת כולם: (ליקוט) אף על פי שי"ח כו'. דס"ל דמ"ש ולהסיע כו' קאי אלמעלה במידות ושערים דשם הוא דבר השוה לכולם וס' הראשונה ס"ל דהוא ענין בפ"ע ואמרי' בירו' פ"ב דמגילה ז' מבני העיר כבני העיר במאי כו' (ע"כ):

שו"ת הרמ"א סימן עג

אלא דעל כרחין אנו צריכין למימר דדבר שמתקנין על פי הדת כמו בענין המדות והשערים ושכר פועלים שמדינא יש לו קצבה, וכמו שדרז"ל שב"ד מצווים להעמיד אגודמים על המדות וכו', אלא שהחזק לישראל הוא לחקקו בכל עיר ועיר לפי הענין, זהו רשות לקהל לתקנו כפי הפצן ורצונם אף על גב דאיכא פסידא ליחידים בדבר. וכן לעשות דבר שהוא מגדר מילתא בעניני הפקר ממון המקדש שלא ברשות, דהתורה נתנה רשות לב"ד להפקיר ממון מכה מגדר מילתא ולא פירשה באיזה ענין, והרשות ביד ישראל לתקן הדבר כפי ראות עיניהם ולפי צורך השעה, וכמו שאמרו ב"ד מכין ועונשין וכו' אבל שיתקנו תקנה חדשה שיהא נגד ד"ת כגון ליתן מס מדבר שאין חייבין בו כמו שמוזכר בתשובה הנ"ל, לזה אין כח ביד הקהל לעשותו אם לא מדעת כולם.

שו"ת מהרשד"ם חלק יורה דעה סימן קיז

ונ' דסברת ר"ת והנמשכי' אחריו היא דאחרי רבים כו' לא מיירי אלא בדבר הנוגע לקיום תורה או מצוה כסנהדרין ותשעה חנויו' או אפילו ברובא דליתיה קמן ומ"מ הוי לקיום דבר מן התור' בהא הוא דקפיד רחמנ' דניזיל בתר רובא מטעמא דאי לאו הכי אין קיום והעמדה לתורה אם כל א' יבחר דרך לעצמו אבל בדבר הרשות לא איכפת ליה להקב"ה כלל דלמה יפסיד היחיד בשביל המרובים ונר' לע"ד דאפש' לומר דאפי' הרא"ש דנקיט קרא דאחרי רבים לאו למימרא דבדבר הרשו' חייבים אנו לילך אחר הרוב מן התורה רק אסמכת' בעלמ' משום דאיכא למימר דסברא הוא כיון שהתורה אמרה שנלך אחר הרוב בד"ת סברא הוא דבכל דבר שיפול מחלוקת בין רבים שנלך אחר הרוב וכן קרא דמלאכי דכתיב במארה אתם נארים כו' דילפי' מיניה דאין גוזרין גזר' על הצבור אלא א"כ רוב הצבור יכולין לעמוד הא אם רוב הצבור יכולים לעמוד בה חלה הגזר' על המיעוט מקר' זה לא הוזכר בגמ' אלא לענין מגדר מילתא דאמרינן התם פי' פר"ו/ אין מעמידין שמן לא פשט איסורו בכל ישראל דא"ר שמואל בר אב' א"ר יוחנן ישבו רבותינו ובדקו על שמן שלא פשט איסורו בכל ישראל וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר' אלעזר בר' צדוק שהיו אומרי' אין גוזרין גזרה על הצבור אלא א"כ רוב הצבו' יכול לעמוד בה דאמר רב אדא בר אבהו מאי קראה במארה כו' א"כ נר' דדי לנו שנאמר דבר איסור ומיגדר מילתא דניזיל בתר רובא אבל בדבר הרשות לא שהרי אצטריך לנו קרא למימר דרובא ככולא דאי לאו קרא לא אמרי' הכי א"כ יש לנו לומר היכא דאיתמר איתמר דלא אתמר דאין לך בו אלא חדושו ומשום הכי מצו ר"ת והנמשכים אחריו לדחוקי בריית' דפ"ק דב"ב דקתני ורשאין כו' אמנם רש"י והנמשכי' אחריו ס"ל דכיון דגלי לן קרא שהמיעוט בטל לגבי הרוב בכל ענין נקטינן הכי שהמיעוט בטל לגבי הרוב

סמ"ע סימן ב ס"ק יג

ופסידא להאי כו'. בד"מ [שם] כתוב, המרדכי [פ"ק דב"ב ס' תפ"א ובהגה שם] סיים וכתב בזה, ולא למיגדר מילתא הוא אין שומעין להן, עכ"ל. ומשמע מזה דלמיגדר מילתא כו"ע מודים דיש כח לטובי העיר, ולפ"ז צ"ל דמור"ם לא כתב דיש חולקין אלא אמ"ש שכן נוהגין, ור"ל דנוהגין כן אפילו בלי צורך שעה דמיגדר מילתא, וא"כ קיצר במקום שהיה לו להאריך ולפרש. ודע שראיתי שכתב במרדכי לאו מיגדר מילתא, ולא "ולאו" בוי"ו, ולא "למיגדר" בלמ"ד, ולפ"ז נראה דר"ל כל כה"ג אינו בכלל היתר מיגדר מילתא ואין שומעים להן, ואפשר דלזה נתכוין מור"ם ז"ל ומשום הכי לא הזכירו כאן כלל, אבל הוא דוחק לפרש כן, וצ"ע:

הבדל בין ציבור לבין שותפים

תוספתא מסכת בבא מציעא (ליברמן) פרק יא הלכה יז-יח, כג

מי שיש לו בית בחצר אחרת בני חצר אחרת משעבדין אותו לעשות עמהן דלת נגר ומנעול לחצר ושאר כל הדברים אין יכולין לכופו אם היה שרוי עמהן באותה חצר משעבדין אותו על הכל מי שיש לו חצר בעיר אחרת בני העיר משעבדין אותו לחפור עמהן בורות שיחין ומערות ולתקן את המקוואות ואמת המים ושאר כל הדברים אין משעבדין אותו ואם היה שרוי עמהן באותה חצר משעבדין אותו על הכל

כופין בני חצר זה את זה לעשות להי וקורה למבוי כופין בני בקעה זה את זה לעשות ביניהן חריץ ובן חריץ כופין בני העיר זה את זה לבנות להן בית הכנסת ולקנות להן ספר תורה ונביאים ורשאים בני העיר להתנות על השערים ועל המדות ועל שער פועלין רשאים לעשות קיצתן רשאים בני העיר לומר כל מי שיראה אצל פל' יהא נותן כך וכך וכל מי שיראה אצל מלכות יהא נותן כך וכך כל מי שתרצה או מי שתרעה פרתו בין הכרמים יהא נותן כך וכך וכל מי שיראה בהמת פלנית יהא נותן כך וכך רשאים לעשות קיצתן

שולחן ערוך חושן משפט הלכות שותפים בקרקע סימן קסג סעיף א

כופין בני העיר זה את זה, (אפילו מעוט כופין את המרובים) (רבינו ירוחם נ"א ח"ו), לעשות חומה, דלתים ובריה לעיר; ולבנות להם בית הכנסת; ולקנות ספר תורה ונביאים וכתובים, כדי שיקרא בהם כל מי שירצה, מן הצבור. הגה: וה"ה לכל צרכי העיר (עיין בא"ח סי' נ"ה דין שכירות חזן לבני העיר גם סי' נ"ג שם)... כל צרכי צבור שאינן יכולין להשוות עצמן, יש להושיב כל בעלי בתים הנותנים מס ויקבלו עליהם שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים, וילכו אחר הרוב. ואם המעוט ימאנו, הרוב יכולין לכופו אותן אפילו בדיני גוים, ולהוציא ממון על זה, והם צריכין לתת חלקם. והמסרב מלומר דעתו על פי החרם, בטלה דעתו ואזלינן בתר רוב הנשארים האומרים דעתן (תשובת מוהר"ם ספר קנין סימן כ"ו והגהת מיי"א דתפלה). ועיין בי"ד סימן רנ"ו אימת חייב ליתן לכיס של צדקה.

ביאור הגר"א חושן משפט סימן קסג ס"ק ט

[ט] כל צרכי כו' כל בעלי כו'. ב"ק קטז ב' ורשאים החמרין להתנות כו' ש"מ שכל השותפין בעניני שותפתן הן כב"ד הגדול כמ"ש הר"ח שם דאפי' בלא קנין איירי וכן הנהו טבחי בב"ב ט' א' שהן כבני העיר להתנות ולהסיע על קצתן וכמ"ש המרדכי שם וה"ה כאן כל הנותני מס:

שו"ת הרא"ש כלל ו סימן ה

וששאלת: אם שנים או שלשה מהבינונים שבעיר יכולין להוציא עצמן מן ההסכמה שיעשו הקהל, או מגזרת חרם שיעשו על שום דבר. דע, כי על עסק של רבים אמרה תורה: אחרי רבים להטות. ועל כל ענין שהקהל מסכימים, הולכים אחר הרוב, והיחידים צריכים לקיים כל מה שיסכימו עליהם הרבים. דאם לא כן, לעולם לא יסכימו הקהל על שום דבר, אם יהיה כח ביחידים לבטל הסכמתם; לכן אמרה תורה, בכל דבר הסכמה של רבים: אחרי רבים להטות.

רא"ש מסכת בבא בתרא פרק ב סימן יא

תניא אחד מבני חצר שביקש ליעשות רופא אומן גרדי מלמד תינוקות בני חצר מעכבין עליו ודוקא תינוקות של עובדי כוכבים וכן שנים השרויין בחצר אחד היחיד מעכב על היחיד וכן היחיד מעכב על הרבים וכן מי שיש לו בית בחצר השותפין לא ישכירונו לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא לסופר יהודי ולא לסופר ארמאי והאי דקאמר ולא לסופר ארמאי דמשמע לארמאי שאינו סופר יכול להשכירו היינו כשאינו מוצא להשכירו ליהודי בדמים הראוין אבל אם היה מוצא יהודי אין יכול להשכירו לעובד כוכבים כדאיתא בהגוזל בתרא (דף קיד א) האי מאן דזבין ארעא לעובד כוכבים אמצרא דישאל היו משמתנין ליה עד דמקבל עליה כל אונסא דאתייליד ואין חילוק בין שכירות למכר:

סמ"ע סימן קנו ס"ק ו

ואפילו נתרצו כולם חוץ מאחד. כן הדין בכל מצי מעכבי הנזכרים בסימן זה. אבל בתקנות שמתקנין הקהל, כתב הרא"ש בכלל ו' דין (ד') [ה'] דאין יחיד יכול לבטלן, דבזה כתיב [שמות כ"ג ב'] אחרי רבים להטות, ע"ש:

שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן קטז

אמנם לדינא נ"ל דהדין עם הקהל דמה שלא באו להאסיפה רק כמו שלשים בע"ב מ"מ נראה פשוט כיון שהכריזו בפרהסי' /בפרהסי' ביום שהי' כל הקהלה בעיר שיבואו לפקח על עסק פלוני ופלוני מי שלא בא ה"ל כמוסר כחו והרשאתו לאותן שבאו לאסיפת הקהל וראי' ברורה מדאמר' בפ' מי שהי' נשוי צ"ד ע"א א' מן האחין והשותפין דאזל לדינא בהדי חד לא מצי למימר לאו בעל דברים דידי את ומסיק שם דכי איתא במתא איבעי' לי' למית' פי' וצריך לקבל הדין ע"כ מדלא בא סבר וקבל וכן פסקו כל הפוסקים וכ' בהגה' מיימוני פ"ג מה' שלוחי' ושותפין אות ד' דה"ה למי שערער על חבירו בחזקת היישוב ע"ש פי' מדשמעו בני העיר ולא באו אבדו זכותם וכל מה דמעני מן דינא להתובע עלי' דידהו הדר והה"נ הכא וכל דכוותי' ומכ"ש בנדון דידן שלא ערערו מעולם על מה שבררו שלשים בעלי בתים הנ"ל את ט' אנשים אדרבא הי' נוחא להו לכל בני הקהלה ואפי' לזה היחיד המערער עתה הי' נוחא לו בהך ברירה נמצא דהנך תשעה אנשים הובררו בהדי' מכל בני הקהלה לפקח על עסק הנ"ל וכל דבריהם בענין זה ה"ל כז' טובי העיר במעמד כל אנשי העיר שהרי מעמד כל אנשי העיר היינו ששמעו ולא מיחו במ והרי הנ"ל לא מיחו במ כ"א המערערים הנ"ל אבל כל בני העיר או רובם מרוצים לזה, ולא נשאר רק פקפוק מצד דלא הוה כולם רק

רובם גם בזה נ"ל שאינו פקפוק כלל שהרי כל עיקור טעם הש"ס התם משום דנחית לדעות ודקדק לומר ארבעה ע"כ נחית אדעות וכן פירש"י שם כיון דנחית לדעות להרבות דיעות יותר מכדי ב"ד וכו' ולא אזלי בתר רובא עד דאמרין כלהי, וא"כ כי בררו ב"ד אזלי בתר רובא וה"נ ה"ל שהרי משו"ה בררו ט' אנשים שיהי' ג' עשירי וג' בינונים וג' תחתונים כדי שיהי' ב"ד לכל א' מהכתות שלא יוזק א' מהכתות האלו ולכל א' יהי' לו ב"ד שלם של ג' וממילא דאזלי בתר רובא שהרי כל עצמינו לא אמרנו שלא ליזול בתר רובא אלא מדדקדק אחר מספר יותר ממה שהקפידה תורה בדיני ממונות וברר ארבעה ש"מ דנחית לדעות אבל אי אפשר לנו לתרץ דבר'י מפני טעם כך וכך ברר יותר הדרי' לסיני אחרי רבים להטות... ובלאה"נ כבר נהגי בכל גלילות הללו למיזל בתר רובא בכל ענינים כאלו ואם נמתין עד שיסכימו כלם לא יגמר שום ענין ויהי' השחתת הכלל, ומה"ט נ"ל דגם לר"ת דס"ל דאינם יכולים להסיע על קיצתם אלא כשהסכימו כולם מתחלה מ"מ היינו מדינא אבל מודה הוא ממנהגא דהרוב כופי' היחיד לעשות כמו שהם אומרים והן הנה דברי הרמ"א שכ' בש"ע ח"מ סי' ב' וז"ל וכן נוהגין בכל מקום שטובי העיר בעירן כב"ד הגדול וכו' אעפ"י שיש חולקין וכו' מ"מ הולכין אחר מנהג העיר וכו' רצונו לומר כן לדעת ר"ת נמי מודה שהולכי' אחר מנהג העיר כן נלע"ד להלכה ולמעשה שהדין עם הקהל, ואף על גב דבארתי בתשו' אחרת כתשו' רמ"א סי' ע"ג דלהטיל מס על מו"מ ידוע לאו כל כמיני' להזיק ליחיד ע"ש מ"מ הכא שיש להם טעם הגון שזה המו"מ שלם לנתינה חדשה, ועוד כי תחלת ישיבת ט' אנשי' אדעתא דהכי הובררו להטיל על איזה מו"מ וכן עשו גם על בשר ויין ועופות וכדומה וגם המערער הסכים רק במה שנוגע לו הוא מערער ע"כ לאו כל כמיני' ודוק כי החלוק מבוואר.

פתחי תשובה חושן משפט סימן קסג ס"ק א

וז"ל בעל כנה"ג סימן י"ג בהגב"י אות מ"ג, לא מהני רוב הבא מתוך כולו אלא בדבר שיד כולם שוה בו, אבל אם יסכימו כולם על אחד מהם לגרוע כחו, נעשו כולם נוגעים בדבר, עכ"ל. וצ"ע קצת ממ"ש שם אות ל"ט [ר"ל דשם כתב בשם ספר משא מלך [ח"ה שער א' משפט ג'], כל תיקון שמתקנין הקהל בענין שהוא צורך תקנה א"צ שיהיה רובו מתוך כולו, אבל אם הוא דבר שאינו למיגדר מילתא ויש שם הפסד לשום אחד, בעיני רובו מתוך כולו, עכ"ל. א"כ מבוואר דעכ"פ רובו מתוך כולו יכולים לתקן אף שיש הפסד לשום אחד. אך באמת לק"מ, די"ל דשם איירי היכא שיש מנהג בזה וכהכרעת רמ"א דסימן ב' הנ"ל], א"כ בהא נחתינן [וסלקינן] שאין בכוחם לשים מס על האומנות ההוא כלל וכלל, עכ"ד ע"ש.

חזון איש בבא בתרא סימן ד סעיף קטן טו

ואם הרוב אומרים דבר שהוא לטובתם ולהפסד למיעוט דעתם בטלה אף לדעת הראבי"ה (שהיא דעת הריטב"א המובאת לעיל)

אחרי רבים להטות - מתי מתחשבים בדעת המיעוט

משנה מסכת פאה פרק ד משניות א, ב

הפאה ניתנת במחובר לקרקע בדלית ובדקל בעל הבית מוריד ומחלק לעניים רבי שמעון אומר אף בחליקי אגוזים אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבוז לזה שומעין שאמר כהלכה: בדלית ובדקל אינו כן אפילו תשעים ותשעה אומרים לבוז ואחד אומר לחלק לזה שומעין שאמר כהלכה:

שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן סא

...מסיים בדברי רשב"א הנ"ל וז"ל ואין רוב אלא בב"ד כלומר היכי שישבו לדון בתורת ב"ד לדין גמור עכ"ל. גם זה לא הבנתי ואיך הי' זה פשוט כ"כ לרשב"א והנלע"ד כיון דהש"ס בחולין טרחה להמציא הא דאזלי בתר רובא ומייתי מסנהדרין דאזלי' עכ"פ בתר רובא דאי' קמן ע"ש א"כ משמע מסברה חצונה לא הוה אזלי' בתר רובא כלל וא"כ בלשון ותנאי בני אדם מה שאינו מדין תורה בעי' כולו ולא רובא לכן בוררי' שבררו הקהל מרצונם להתפשר עם היחידים ממנהגי קהלה הוא ולא מן הדין שהרי כולם נוגעי' בדבר הם ופסולים לפסוק אלא שנבררו מצד המנהג א"כ אזלי' בתר לשון ב"א ובעי' כולם שוה ולפ"ז צריכי' ליישב מ"ש בהגה' מיימוני' פי"א מה' תפלה ה' אות ב' ע"ש גבי קהל שהי' להם קטטות במינוי הש"ץ והדומה ופסק מהר"ם שיושיבו כל פורע המס וילכו אחר הרוב ומזה כ' הרמ"א בהגה' ש"ע ח"מ רס"י קס"ג כל צרכי ציבור שאינן יכולין להשוות עצמן יש להושיב כל בעלי בתים הפורעים מס ויקבלו עליהם שכל א' יאמר דעתו לש"ש וילכו אחר הרוב יכול לכוף אותם עכ"ל צריך לומר שאני התם דע"כ מתחלה כשנשתתפו בקהלה לכך נתכוונו שאם יארע כזה ילכו אחר הרוב דאל"כ איזה תקנה יהי' להם שהרי תחלת מחלוקתם הי' בענין זה שמיאנו איזה אנשים במינוי הש"ץ ע"ש וע"כ יעמדו למנין וילכו אחר הרוב אבל כל זמן שאין

כאן כל הקהלה אין רשות להבורר' לדון עפ"י רוב דעותם וא"כ לכאורה גם הקהל הממוני בעיר לא יעשו דבר אלא מדעת כולם לא עפ"י רובם אך הואיל וכבר נהגו דבאסיפת הקהל אזלי' בתר רובא ובמנהג הולכי' אחר הרוב אפי' הוא גרוע בעינינו' כאלו.

שו"ת דברי מלכיאל חלק א סימן לה

ונראה שבאמת מה שהוא הכרחי לטובת הקהילה כמו בקבלת רב או שו"ב וש"ץ וכדומה בוודאי יכולים אף המיעוט לכוף את הרוב אף שהרוב אומרים שאין אנו רוצים בטובתו ולא בהוצאתו וכדתנן בפיאה פ"ד מ"א שאפילו צ"ט אומרים לחלק ואחד אומר לבוז לזה שומעין שאמר כהלכה. אבל עיקר דין רוב הוא כשמחולקים בעיקר הדבר אם הוא לטובת העיר או לא א"כ ה"ז דומה לב"ד שיושבים ודנין ולזה שפיר שייך אחרי רבים להטות. ולזה הצריך שישמעו ח' שיאמרו לש"ש כדי שתהא דעת שלימה. ולזה כיון שהוסכם מהרוב שכן הוא טובת העיר א"כ בטל המיעוט ודעתם. וממילא הדר דינא שכופין זא"ז לעשות מה שלטובת השותפות וכן"ל ומבוארים דברי השו"ת מיימוני בס"ד... והנלע"ד עיקר בענין זה הוא מה שראיתי בשו"ת ח"ס חז"מ סי' ס"א ואין כעת הס' ת"י. שכתב שם דאחרי רבים להטות אינו רק בדיינים. אבל בציבור בעי מדינא שיסכימו כולם. רק שנהגו שיתנהגו ע"פ הרוב ואדעתא דהכי נשתתפו ע"ש. ולכאורה דבריו תמוהים דהא להדיא כתב הרא"ש בתשובה הטעם מקרא דאחרי רבים להטות. וכן במיוחסות שם מקרא דהגוי כולו. ומשמע שהוא דין גמור אבל באמת דבריו נכונים. דהא אין שייך רוב רק היכא שקבלו על עצמם וכמש"ל. שישבו לדין אדעתא דהכי. או בפשרה ושומא והותנה בפירוש שילכו אחר הרוב וכמ"ש בשו"ת הרשב"א בב"י סי' י"ג כנ"ל. אבל בלא"ה לא שייך למיזל בתר רוב. ולזה בהנהגת העיר מפני סברת הרא"ש בתשובה הנ"ל. שאם לא נלך אחר הרוב לא יסכימו לעולם כולם לדעת אחת. מעיקרא אדעתא דהכי נשתתפו שמה שיסכימו הרוב כשישבו לפקח בצרכי ציבור כן יקום. והו"ל כדאמרי בי תלתא והותנה בפירוש שילכו אחר הרוב: ולזה אין שוקלים הדיעות מי שדעתו רחבה כנגד אחרים. לפי כשקבלום כולם יחד לא שייך זה וכמש"ל. ולזה ג"כ כשיש שם חבר עיר אין הסכמתם כלום בלא החבר עיר כדאיתא בב"ב ח' וכו' בפוסקים משום דוודאי אדעתא דהכי נשתתפו שאם יש חבר עיר שתהיה הסכמתו. שבוודאי הוא יורה אותם בדרך הישר והטוב וזה כעין אמרם כל הנודרת ע"ד בעלה נודרת וכה"ג. ולזה ג"כ אף כשאמר אחד איני יודע לא בטלה דעת כולם דע"כ אדעתא דהכי נשתתפו שתבטל דעתו ונלך אחר הרוב זולתו דאל"כ מה הועילו בתקנתן דאחד יאמר אינו יודע ולא יוכלו להסכים שום ענין וצורך העיר.

וועד בית ונבחרו ציבור הנוגעים בדבר

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף מב עמוד ב- מג עמוד א

אמר שמואל: השותפין מחזיקין זה על זה, ומעידין זה על זה, ונעשים שומרי שכר זה לזה... אמאי? נוגעין בעדותן הן! הכא במאי עסקינן - דכתב ליה: דין ודברים אין לי על שדה זו... וכי מסלק נפשיה מיניה מי מסתלק? והתניא: בני עיר שנגנב ספר תורה שלהן - אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאין ראייה מאנשי אותה העיר; ואם איתא, ליסלקו בי תרי מינייהו ולידיינו! שאני ס"ת, דלשמיעה קאי. תא שמע: האומר תנו מנה לבני עירי - אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאין ראייה מאנשי אותה העיר; אמאי? ליסלקו בי תרי נפשייהו ולידיינו! הכא נמי בס"ת.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן ז

כל דבר שיש לדיין בו צד הנאה, אינו יכול לדון עליו. לפיכך בני העיר שנגנב ספר תורה שלהם, אין דנין אותו ו בדייני אותה העיר, אלא אם כן יש להם ס"ת אחרת. והאומר: תנו מנה לעניי עירי, אין דנין בדייני אותה העיר. (ועיין לעיל סימן ד' דאם חד מחזיק בשלהם, עבדי דינא לנפשייהו. ועיין לקמן סימן ל"ז סעיף י"ט וסעיף כ' מאלו הדינים). ולפיכך עסקי המס אין דנין בדייני אותה העיר, מפני שיש להם או לקרוביהם חלק בו. (ואם הוא מס פרטי, כגון שאינו נוהג אלא זמן קצוב, יכולין קצת מן הקהל להסתלק ושלא יהיה להם הנאה מזה, ודיינין). (תשובת הרא"ש כלל ו' סימן י"ח כתב דלא מהני סילוק, ובכלל צ"ט כתב דמהני, וצריך לחלק בין מס פרטי). ואם עשו תקנה, או שיש מנהג בעיר שדייני העיר ידונו אף על ענין המסים, דינם דין (ועיין לקמן סוף סימן ל"ז סעיף כ"ב מזה).

פתחי תשובה חושן משפט סימן לז ס"ק יד

עכשיו נהגו כו' - עיין בתשובת שב יעקב חלק חו"מ סי' ח' שכתב דהיינו דוקא בעסק תקנתם היכא שיש מנהג קבוע שם, אבל לא לענין תביעת הקהל על היחידים [ר"ל דאף דיש מנהג קבוע לענין תקנתם, לא מהני מן הסתם גם לענין תביעת הקהל על יחידים, אם לא שיש בירור מנהג גם על זה] ... ובספר נחלת שבעה סימן כ"ז [אות י'] מחלק נמי הכי, דדוקא היכא שיש מנהג קבוע, אבל לא אם נהגו כך מאליהן, ולא כל כמינייהו לומר שהוא כאן מנהג קבוע, אא"כ ידוע בוודאי שהוא מנהג קדום... אולם הוא ז"ל סותר עצמו ממ"ש שם בתשובה סי' ד' [הראשון],

בענין ד' אנשים בקהל מנטובה שטענו שאין כח להקהל לעשות שהנכסים שחוץ למדינה יפרעו בעול בעד סך שקצבו, ורוצים להיות ציית דין לפני ב"ד שלא מבני עירן, דכל בני עירן נוגעין בדבר. והשיב, לכאורה דטענתם טענה נכונה, מש"ס דב"ב דף מ"ג [ע"א], אך מ"מ צריכין לדון בעירן מחמת המנהג שכתב הרשב"א ז"ל על כל עניני צבור שאין צריכין להביא מן החוץ עדים כשרים כו', והוא הדין לדיינים ע"ש. אלמא דאפילו במקום שאין ידוע בירור המנהג הוי כידוע מכה מנהג קבוע שכתב השו"ע בשם הרא"ש והרשב"א ז"ל, וכן מבואר מדבריו בסימן ג' שם... אמנם לע"ד אין מכל זה ראייה, כי כל אלו הגדולים ז"ל היו קודם שנתפשט חיבור השולחן ערוך בעולם, אבל בזמנינו מאחר שכבר הוקבע מנהג זה בשולחן ערוך הוי מנהג קבוע לדורות.

שו"ת נודע ביהודה קמא חו"מ סימן כ'

הנה טובי העיר אם רוצים לתקן תיקון חדש בעסקי המסים, אין להם שום התרוממות מצד היותם פרנסים וטובי העיר, ואף שטובי העיר כב"ד הגדול ומכין ועונשין, מ"מ בעניני נתינות אין להם יתר שאת משאר העם, לא מיבעיא לדעת מהר"ם [דפוס פראג סי' תתקמ"א] ומהרי"ק [שורש א'] ומהרא"י [פסקים סי' רנ"ג] שהובאה ברמ"א סימן ב' שאין כח ביד טובי העיר רק להכריח במה שהוא מנהג מקדם, אבל אינן רשאים לשנות דבר דאיכא פסידא להאי ורווחא להאי כו', אלא אפילו להכרעת הרמ"א שם שהולכין בזה אחר המנהג במקום שנהגו להיות כח ביד טובי העיר גם בזה, מ"מ צריך להיות מנהג זה קבוע וידוע בעיר, ועל טובי העיר הראיה שזה מנהג קבוע בעירם להיות ידם על העליונה במה דאיכא פסידא להאי ורווחא להאי. ואפילו אם ביררו כבר שהמנהג כן, מ"מ בדבר שהם עצמם נוגעים בדבר אינם נקראים טובי העיר בזה, ואטו טובי העיר כשרים לדון לעצמם, ובעניני המס הם עצמם נוגעים בדבר, ובהדיא מבואר בריש סימן קס"ג בהגה כל צרכי ציבור שאינם יכולין להשוות עצמם יש להושיב כל בעלי בתים הנותנים מס. ומאחר שלפי דברי מהר"ר יאקב הנ"ל נתוועדו לתיקון זה בלעדו, ואף אם היה להם רוב מנין ורוב בנין בלעדו באופן שאף אם היה נחלק עליהם היתה דעתו בטילה ברוב, מ"מ היינו אם היו שומעין את דבריו ודעתו, אבל כיון שלא צירפוהו בהתועדו ולא שאלו את פיו ולא שמעו דעתו וטעמו כלל, פשיטא דלא שייך לומר שבטל במיעוטו, וצריכין המה להתוועד מחדש ולעמוד למנין וכל שנעשה בלעדו אין במעשיהם כלום כו', וא"כ רשאי הוא לסרב מלקבל ואינו מחויב לשמוע להם כלל, ופשיטא שאין לקונסו ואין לנדותו על סירובו בזה כו'.